

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.023 у Хмельницькому
університеті управління та права імені
Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Гавріка Романа Олександровича на дисертацію

БОЙЧЕНЮКА Івана Васильовича

**на тему «Застосування ефективних способів захисту земельних прав
громадян України в адміністративному судочинстві»,
поданої на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії в
галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Відповідно до ст. 55 Конституції України, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Як показує аналіз чинного законодавства, вичерпного переліку способів захисту майнових та особистих немайнових прав та інтересів громадян (в тому числі земельних прав та інтересів) немає. Це дозволяє учасникам земельних правовідносин діяти за принципом «дозволено усе, що не заборонено», тобто обирати ті способи захисту своїх прав, які можуть бути застосовані в порядку самозахисту. Вони ж можуть звертатися до органів, уповноважених законодавчо здійснювати захист прав та інтересів (в тому числі до адміністративних судів та інших судів, що вирішують справи в порядку адміністративного судочинства), застосовуючи відповідні способи захисту в межах, передбачених законодавством та відповідно до правового положення відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування, фізичної особи, що здійснює делеговані законом повноваження. Зважаючи на європейські інтеграційні прагнення України, наближення її законодавства до стандартів Європейського Союзу, реформування її процесуального законодавства, рекодифікацію приватного права, тематика удосконалення законодавства, що врегульовує процесуальний порядок здійснення захисту земельних прав та інтересів громадян є актуальною та своєчасною. У правовій доктрині та судовій практиці у зазначеній сфері існує ряд проблем теоретико-правового та

прикладного характеру. На вирішення цих проблем певною мірою спрямоване рецензоване дисертаційне дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Аналіз анотації та тексту рецензованої дисертації, змісту публікацій Івана Бойченюка дають змогу зробити висновок про те, що наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки теоретичною основою дисертаційного дослідження стали наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, адміністративного права, адміністративного процесуального права, земельного права, цивільного права, інших галузей права. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, що забезпечується адекватністю обраних методів дисертаційного дослідження.

Мета дисертаційної роботи визначена коректно як підвищення рівня ефективності захисту земельних прав та інтересів осіб при здійсненні адміністративного судочинства України шляхом формування теоретично узагальнених та практично обґрунтованих висновків, рекомендацій та пропозицій щодо удосконалення чинного нормативно-правового регулювання та порядку його застосування. Із сформульованої мети вбачається намір дисертанта ґрунтовно дослідити як особливості захисту земельних прав у адміністративному судочинстві, так і застосування окремих способів захисту земельних прав та інтересів, в тому числі при реалізації суб'єктами владних повноважень дискреційних повноважень, у спорах за зверненням суб'єктів владних повноважень та у спорах із колегіальними суб'єктами владних повноважень.

Для досягнення поставленої мети наукового дослідження було передбачено вирішення багатьох завдань, які були успішно досягнуті здобувачем. Зокрема, було належно визначено місце земельних прав та інтересів серед предметів судового захисту в адміністративному судочинстві; розмежовано юрисдикцію земельних спорів за основними критеріями серед видів судочинства; досліджено засоби та способи захисту земельних прав та інтересів громадян, які застосовуються у адміністративному судочинстві, виявити їхнє співвідношення; з'ясовано зміст та критерії ефективності судового захисту прав, свобод та інтересів осіб у судочинстві; проаналізовано природу дискреційних повноважень та її вплив на вибір ефективних способів захисту прав та інтересів осіб у земельних правовідносинах; виявлено особливості захисту прав та інтересів осіб при

розгляді справ за позовами суб'єктів владних повноважень у сфері управління земельним фондом; обґрунтовано шляхи підвищення ефективності захисту прав та інтересів громадян при розгляді адміністративними судами земельних спорів за участю колегіальних суб'єктів владних повноважень; запропоновано зміни до чинного нормативно-правового регулювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота є комплексним науковим дослідженням застосування ефективних способів захисту земельних прав громадян України в адміністративному судочинстві, яке виконане на основі чинних норм законодавства та актуальної правозастосовної практики. Більшість сформульованих автором за результатами дослідження теоретичних висновків і практичних пропозицій є слушними та в достатній мірі обґрунтованими і у своїй сукупності становлять особистий внесок дослідника у розвиток вітчизняної юридичної науки в частині вчення про застосування способів захисту земельних прав громадян України в адміністративному судочинстві.

Найбільш істотними науковими результатами, що представлені у дисертації, є наступні:

1. Автор справедливо відзначає, що ефективність захисту прав, свобод та інтересів за наслідками звернення до суду – це складне збірне поняття, яке можна охарактеризувати як здатність забезпечувати реальний вплив судового рішення на правовий статус особи у спірних правовідносинах шляхом відновлення, визнання, встановлення порушених, оспорюваних, невизнаних прав, свобод чи інтересів особи до первинного стану, з приводу захисту яких вона і звернулася до суду, з урахуванням спірних правовідносин. В дисертації справедливо відзначається, що судова практика ототожнює ефективність та належність способу захисту, або хоча б розглядає перше елементом загального поняття належного способу судового захисту. З огляду на це, обґрунтування неефективності застосування обраного способу захисту прав та інтересів позивача, який визначений ним у сформульованих позовних вимогах, є підставою для відмови у задоволенні позову, оскільки такий не веде до відновлення порушених, оспорюваних або не визнаних прав, свобод чи інтересів позивача, а отже – не виконується завдання судочинства.

2. Автор цілком слушно обґрунтовує помилковість розмежування застосовуваних способів захисту за видами судочинств та визначає підставами їхньої диференціації саме характер порушеного права, свободи чи інтересу та зміст відповідного порушення. Зазначені критерії впливають на те, яким судом та в якому порядку буде розглянуто земельний спір та застосовано відповідні способи захисту судом, однак вид судочинства не

впливає на те, які саме способи мають бути застосовані судом з метою відновлення порушених земельних прав та інтересів громадян.

3. Цінними та своєчасними є пропозиції здобувача щодо внесення змін до законодавства у сфері звернення суб'єктів владних повноважень до адміністративного суду щодо реалізації їхньої компетенції у земельних правовідносинах, в тому числі щодо доповнення змісту позовної заяви інформацією про вжиття заходів досудового врегулювання спору з посиланням на докази про дотримання позивачем вимоги про обов'язковість попередньої процедури викупу конкретної земельної ділянки для суспільних потреб, яка здійснена у встановленому законодавством порядку; інформацією про дотримання законодавчо встановленої процедури викупу; встановлення обов'язку попереднього внесення позивачем у справі про відчуження майна для суспільних потреб коштів у розмірі викупної ціни на депозит нотаріальної контори в порядку, встановленому законом, за місцем розташування нерухомого майна, або державної реєстрації права власності на нерухоме майно, надане замість відчуженого як умови, за яких може бути прийняте рішення суду про задоволення позову; уточнення законодавчої дефініції «вилучення або примусове відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» через заміну її на поняття «вилучення земельних ділянок державної та комунальної власності для суспільних потреб або примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності».

4. Позитивно можна відзначити дослідження практики Європейського суду з прав людини в частині визначення поняття та правової природи ефективності захисту прав та інтересів, в тому числі в частині здійснення контролю за адміністративними актами, порядку застосування судового контролю за реалізацією дискреційних повноважень суб'єктами владних повноважень, забезпечення судом права на справедливий суд, забезпечення при цьому принципу пропорційності і справедливого балансу між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основних прав людини; забезпечення розумних пропорцій між використаними засобами захисту і досягнутими цілями.

5. Автором належно обґрунтовано що правова природа колегіальних суб'єктів владних повноважень впливає на вибір ефективного способу захисту порушеного земельного права громадянина та робить актуальним питання продовження розробки нормативно-правових засад відповідальності колегіальних суб'єктів владних повноважень за невиконання судових рішень

та підвищення дієвості механізмів судового контролю за виконанням судових рішень адміністративними судами.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні результати дисертації достатньо повно викладено у 12 наукових працях, зокрема у 2 наукових статтях у фахових виданнях України, 1 наукова стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних SCOPUS, 9 публікацій у збірниках тез матеріалів міжнародних наукових і науково-практичних конференціях та одній одноособовій монографії, присвяченій темі дисертаційного дослідження. Результати дисертаційного дослідження належним чином апробовані, про що свідчить, зокрема, їх оприлюднення здобувачем на 8 науково-практичних конференціях, включаючи міжнародні.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Разом з тим, позитивно оцінюючи проведену наукову роботу, необхідно зазначити, що рецензоване дослідження містить окремі положення, висновки, пропозиції, які або ж потребують посилення аргументації, або ж містять спірні теоретичні позиції чи суб'єктивне сприйняття їх автором, що спонукає до дискусії з їх приводу:

1. Автор зазначає, що в дисертації вперше запропоновано критерії оцінки можливості застосування адміністративними судами речово-правових способів захисту земельних прав та інтересів громадян при розгляді та вирішенні спорів у сфері управління земельним фондом України. Зокрема, автор вказує позицію, що при розгляді в адміністративній справі вимоги про захист права на визначений об'єкт права власності (в тому числі, земельну ділянку), враховуючи речовий характер порушеного права, а також якщо порушення вчинене рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень, яке є лише фактом, який легалізує право особи на відповідний об'єкт власності, та знаходиться поза межами дискреції органу влади при здійсненні управління публічним майном, адміністративний суд повноважний застосовувати речово-правові способи захисту. В той же час, виникає необхідність більш докладно визначити перелік критеріїв, що застосовуються для оцінки можливості застосування адміністративними судами речово-правових способів захисту земельних прав та інтересів громадян при розгляді та вирішенні спорів у сфері управління земельним фондом України.

2. Можемо позитивно відзначити авторський підхід до класифікації способів захисту земельних прав на речово-правові, зобов'язально-правові та спеціальні, правову природу та перелік способів захисту, що застосовуються

судами. Однак, в дисертації нечітко розмежовано які саме речово-правові способи захисту застосовуються в адміністративному судочинстві.

3. Автор в дисертації зазначає, що в дисертації удосконалено порядок застосування критеріїв розмежування юрисдикції у системі судочинства України щодо розгляду та вирішення земельних спорів. Доцільно більш детально обґрунтувати, в чому саме полягає таке удосконалення порівняно із тим, як це зазначено у доктрині адміністративного процесуального та земельного права.

Зазначені нами міркування та побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю даної дисертації та мають характер рекомендацій. Представлена дисертаційна робота є завершеною; сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження **Івана Васильовича БОЙЧЕНЮКА** на тему «**Застосування ефективних способів захисту земельних прав громадян України в адміністративному судочинстві**», відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має істотне значення для науки цивільного права, а його автор – **Іван Васильович Бойченко** заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. професора кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова**

Роман ГАВРІК